

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle VI.

Április végi napsütötte vasárnap délután – 1972-ben – négy óra tájban hívtott fel főnököm, a Kritika felelős szerkesztője, Pándi Pál.

– Menj be a szerkesztőségbe, végy magadhoz minden kiszedett, betördelt, álló anyagot, és amit még találsz használható kéziratot. Gyere öt órára a Marx térre, a Bonbon presszóba.

– Értem, de miért?

– Siess!

Kattant a telefon. Indultam. Öt órakor üldögéltem a Bonbon (a mai Nyugati tér és Szent István körút sarkán már régen nem létező hangulatos) eszpresszóban, aktatáskámban egy köteg hasáblevonat és kézirat. Vártam a főnökömet. Megérkezett. A Bonbon presszóban tudtam meg, hogy a szombat reggel megjelent Kritika (*Művelődéspolitikai és kritikai lap*) valójában nem jelent meg. A már az újságárusokhoz kikerült újságcsomagokat *valakik* gyorsan visszagyűjtötték, és a ki nem szállított példányokkal együtt még aznap délelőtt valamennyit megsemmisítették.

– A lapot tegnap bezúzták, nézzük, mit tehetünk az üres oldalakra!

Fura helyzet. Rangos marxista irodalomtörténész a Kritika felelős szerkesztője, a háttérben Aczél Györgynek, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága titkárnak bizalmas barátja és beszédírója. A lapot a pártközpont „leányvállalata” adja ki. Nyílt titok: a nyomdából minden sajtótermék első példányai *felelős olvasásra* a pártközpontba (tudom: akkor nagybetűvel írták e mindent irányító hivatal nevét) és a Belügyminisztériumba érkeztek meg még hajnalban, kiszállítás előtt.

A Kritika *párthű* újság volt. Aczél elvtárs a zsebébe gyűrte, és elindult kikapcsolódni a Balatonra. A robogó autóban érdeklődve belelapozott a friss újságba, és – gondolom – úgy érezte: megüti a guta. A lapban megjelent két írástól is vértolulást kapott. Úgy érezte: már megbízható elvtársaiban sem bízhat. Azonnal intézkedett: zúzzák be az áprilisi Kritikát!

Amikor néhány héttel korábban a szerkesztőségben Végh Antal kéziratát – *Sexboden* – olvastam,

javasoltam: közöljük. Pándi a szerkesztőségi értekezleteken mindig mindenkit meghallgatott, aztán valamennyi kézirat sorsáról egy személyben maga döntött. Engem mosolyogva rendszeresen úgy minősített: *naiv vagy!* Végh Antal írása azonban megnyerte főnököm tetszését; megszerkeszthettem, nyomdába adhattam.

Sexboden: élménybeszámoló a svédországi liberális (akkor e fogalom ott még nagyon mást jelentett, mint ma) szexuális szabadságról. A mai hülyén-liberális szexzűzavarhoz képest Végh Antal írása ártatlan, óvodai felvilágosító szöveg. Igazi gond – Aczél elvtárs ezen akadt ki – az írást illusztráló fotó volt. Egy olasz képeslapból vágtam ki a veronai színház előcsarnokában készült fényképet. Az eredetin egy meztelen hölgy sétál magas sarkú topánkában, karján estélyi táská, nyaka körül s fülében csillogó ékszerek. Hátról látjuk, csak a két vele szemben álló férfi csodálkozástól döbbsent tekintete árulkodik arról: a vonzó alakú hölgy testét előlről sem fedi semmi. Az egész képet nem merem főnököm kezébe adni, nagyon finom metszésponton, egy milliméterrel a fenékvonal fölött elvágtam a látványt.

Indulatokat korbácsolt Aczél elvtárs lelkében e fotó. Főnököm szerint (telefonban!) így fakadt ki: *Értsd meg, Pali, kamasz lányom van!*

1972-ben ez indok volt a lap bezúzására.

Valójában nem a hivatalosság számára akkor pornográfiának számító, mai szemmel nézve ártatlan kép miatt zúzták be a lapot. A Kritika 1972. áprilisi számát eredeti formájában azért nem olvashatták az emberek, mert a Magyar Szocialista Munkáspártot haláláig hűen szolgáló újságíró, E. Fehér Pál életében talán először, talán utoljára olyan cikket írt, amellyel kivívta pártja indulatos haragját.

Papírgyűjteményemben őrzöm a szigorú szabályokat megszegve megmentett lap tördelt levonatát – táskámba gyűrtem, elhoztam a nyomdából. Negyvenöt év után újraolvasom a József Attila moszkvai értékeléséről írott, soha meg nem jelent cikket.

Bolsevik vélemény József Attiláról 1972-ben: „Kezdjük a lexikonokkal... A Nagy Szovjet Enciklo-

pédia 28 sornyi cikkének hibás szemléletét már jó másfél évtizeddel ezelőtt Révai József is szót tette. Addig is, amíg ennek a rendkívül fontos kézikönyvnek új kiadása elkészül – az orosz érdeklődő mégis ezt olvashatja: »József Attila (1905–37) – kimagasló magyar költő. Munkáscsaládban született. *A szépség koldusa* (1922), a *Nem én kiáltok* (1925), a *Külvárosi éj* (1932), a *Medvetánc* (1934) című köteteiben szociális tiltakozás fejeződik ki a polgári társadalom életfeltételei ellen. Ugyanakkor ezekben a versekben megtalálhatók a pesszimizmus és a rendkívüli formai kifinomultság jegyei. Legjobb verseiben, melyeket a magyar forradalmi munkásmozgalom hatása alatt írt [...] a költő forró gyűlöletét fejezte ki a kapitalista kizsákmányolás világával szemben, megbélyegezte azt a magyar fasiszta rezsimit, amely a munkásokat nyomorba döntötte, éhhalálra ítélte, megénekelte a munkások forradalmi harcát, kifejezte a költő magasrendű társadalmi elhivatottságát. A magyar munkásosztály forradalmi harcával tartott elégtelen kapcsolat, a Szovjetunió és a Szovjetunió felszabadító szerepe világtörténelmi jelentősége iránti értetlenség, illetve a nyomor és a súlyos betegség a magány érzését erősítették az utolsó kötet, a *Nagyon fáj* (1936) verseiben. J. nem talált magában erőt a Horthy fasiszta rendszerével vívandó harchoz, és öngyilkos lett.«

Mérhetetlenül ostoba szöveg, de E. Fehér próbálja a menthetetlent menteni: „A szövegezés tiszta szándéka sem takarja el a kép ferdeségét.”

Tiszta szándék? Bolsevik vakság: a szövegezés torz, ideológiailag korlátolt, korlátozott szándéka miatt ferde (pontosabban: hamis, hazug) a József Attiláról festett kép.

Nyomdából kimentett, napvilágot soha nem látott írást olvasok.

1972-ben saját bőrömen tanultam a történelmet. Egy irodalmi konferencián Illyés Gyula *Tiszták* című drámáját méltatva-védve hangsúlyoztam: *Nem az a szocialista realizmus, ha munkásokról ír az író... Felszólalásomat közölte egy moszkvai irodalmi folyóirat (Voproszi lityeraturi, 1972. december), imígyen: Az a szocialista realizmus, ha munkásokról ír az író...*

Gondolom, a világhírű svájci író, Friedrich Dürrenmatt sem volt boldog, amikor megtudta: megkérdése és engedélye nélkül drámáját – *A milliomosnó látogatása* – a szovjet fővárosban gátlástalanul kikerélve úgy mutatták be, hogy a kisváros gondolkodás nélkül költekezésbe bódult polgárai *nem* ölték meg a rajta elkövetett sérelemért bosszút állni aka-

ró, szenvedése miatt elégtételt követelő milliomosnó hajdani szerelmét!

Ha Moszkvában szemrebbenés nélkül *átírják* Dürrenmatt drámáját, nekem szavam sem lehet. József Attila tiltakozni sem tud, róla az elvtársak végképp azt írják, állítanak, hazudnak, amit akarnak.

Itthon és Moszkvában az elvtársak *egyhúrú* proletárköltőt faragtak a szeniális magyar poétából. Istenes verseit eltűntették („Az Isten itt állt a hátam mögött / s én megkerültem érte a világot”), életművéből kisatírozták politikai tisztánlátását („Talán dűnnyögi egy új mesét, / fasiszta kommunizmusát”), jövőnek áldozott életét vörös ködbe borították, próféta lelkét pártbrosúrák illusztrációjává nyomorították. Az 1972-ben Budapesten belitott cikk írója harcos marxistaként, de a szovjet elvtársak értékrendjével nem összhangban védte a *proletárköltővé* zsugorított József Attilát, ezért a magyar kommunista párt bezúzatta a párt folyóiratát.

Főnököm utasított: Ujfalussy József már közlésre elfogadott, zenekultúránk értékeit védő indultatos vitairását (*Kultúra és közművelődés*) és Rényi Péter frissen született, a párt egyedül üdvözítő politikáját dicsérő hazug és hosszú szózuhatagát (*Az egység dicsérete*) kellett a belitott oldalakra betördelnem.

Havilap volt a Kritika, minden hónap utolsó hetében jelent meg. A kéziratokat hat héttel (!) korábban kellett nyomdába küldeni. Ez volt az ellenőrzésre szánt, *átfutásnak* nevezett idő. De akkor, 1972 áprilisában vasárnap este fél hétkor léptem be a Zrínyi Nyomda épületébe, hajnali háromkor korrigáltam az újraszédett oldalakat, fél ötkor ellenőriztem a szalmiáklenyomatot (nyomdatörténeti múltidő!), és hétfőn délelőtt már hangosan hirdelve árulták a Kritika – a megszokottnál jobb minőségű papírra nyomott – új számát szerte a városban az újságárusok.

Addig partizán voltam: azt hittem, hogy belülről fel lehet robbantani a rendszert. Aztán már csak menekültem. 1976-ban felmondtam jól fizető állásomat. Ha barát, ismerős, érdeklődő megkérdezte: *Mi van veled?* – válaszoltam: *Úszom a tengerben, nem látom a távoli partot, és volt főnököm utánam küldte a mentőcsónakot, hogy verjenek agyon az evezővel.*

Fiókom mélyén őriztettem néhány „hozzám került” régi kéziratot, meg nem jelent hasáblevona- tot. Múltidőm. Múltidő.

A léket kapott bolsevik óceánjáró időközben el-süllyedt.

József Attila próféta lelke túlél valamennyiünket.